

JOAQUIM M. PUIGVERT I SOLÀ. Universitat de Girona

ELS ARQUITECTES DIOCESANS I L'ARQUITECTURA RELIGIOSA CONTEMPORÀNIA: DEL PES DEL PASSAT MEDIEVAL A LA MODERNITAT MODERADA

Ningú no dubta de la importància patrimonial dels temples medievals, tant romànics com gòtics. En els darrers anys s'està posant en valor l'arquitectura religiosa renaixentista, barroca i neoclàssica que, massa sovint, havia quedat en un segon terme. Però encara resta del tot pendent la deguda recerca i valorització de l'arquitectura religiosa contemporània. Un bon fil conductor per respondre a aquest imperatiu és resseguir la trajectòria dels arquitectes diocesans, una figura del tot oblidada pels historiadors de l'arquitectura a casa nostra. Encara no hi ha cap diòcesi catalana ni espanyola que a hores d'ara disposi, per exemple, d'un llibre monogràfic a l'estil del que han escrit Helène Guéné i François Loyer i que porta per títol *L'Église, l'État et les architectes. Rennes, 1870-1940* (París: Norma Editions, 1995).

L'arquitecte diocesà al servei de l'Estat i de l'Església

La figura de l'arquitecte diocesà neix a Espanya per un reial decret de 1876 que disposà que els bisbes elevessin al ministre de Gràcia i Justícia una terna d'arquitectes per tal que en fos escollit un com a arquitecte diocesà. La implicació estatal en aquest afer òbviament tenia a veure amb el caràcter confessional de l'Estat de la Restauració monàrquica i amb el mandat del Concordat de 1851 que donava garanties que l'Estat donaria ajudes i subvencions per a manteniment, reparacions i construcció de temples parroquials. La nova arquitectura religiosa seria un dels indicadors simbòlics més potents del procés de recatolització social obert a l'Espanya finisecular. És per això que els arquitectes diocesans passaren a ser els responsables de revisar i inspeccionar els pres-

supostos i les obres que s'efectuessin en els temples de les diòcesis, a canvi d'uns més aviat modestos honoraris. Ens equivocariem de pensar que va ser un càrrec de caràcter més burocràtic que altra cosa. Si bé res no obligava, quan s'havia de construir un nou temple, a encarregar el projecte i la direcció d'obres als arquitectes diocesans, la veritat és que molt sovint els bisbes i els rectors van acudir a ells i que esdevingueren, molt sovint, una mena d'«arquitectes de capçalera». Des de quins paràmetres estilístics ho van fer? Van saber superar el pes dels estils històrics medievals en l'arquitectura religiosa de finals del segle XIX i començaments del XX? Van fer seves les aportacions de la nova arquitectura religiosa contemporània que s'obria pas a l'Europa d'entreguerres? Vegem-ho ni que sigui sumàriament a partir d'alguns exemples: pocs, però significatius.

L'arquitectura historicista

En la cultura arquitectònica europea del segle XIX va predominar la idea que el gòtic era l'estil més adequat a l'hora de construir nous temples. Calixte Freixie, arquitecte diocesà del bisbat d'Urgell al final del segle XIX, va projectar el nou temple neogòtic del santuari de Núria, que es va inaugurar el 1911. El romànic, al seu torn, també va ser una important font d'inspiració pels arquitectes diocesans; així, per exemple, els arquitectes diocesans de Barcelona, Francesc de Paula Villar Lozano (1828-1903) i Francesc de Paula Villar

Nova església parroquial de Ribes de Freser (1940-1945) projectada per Josep Danés. Foto: Xavier Puigvert.

patrimoni) (re

Carmona (1860-1927), el seu fill, va projectar en estil neoromànic els nous absis i cambril del santuari de Montserrat, durant el període 1871-1888. I el també arquitecte diocesà de Barcelona Enric Sagnier (1858-1931) projectaria, durant les tres primeres dècades del segle XX, moltíssims temples neogòtics (església de Pompeia a Barcelona, temple parroquial de Santa Engràcia de Montcada, temple parroquial de Sant Feliu de Sabadell...) i neoromànics (temples parroquials de Santa Maria de Castelldefels i de Vilobí del Penedès...). Però el mateix Sagnier abandonaria els neomedievalismes per inspirar-se, més d'acord amb el llenguatge classicitzant dels noucentistes, en l'arquitectura basilical italiana com mostra el seu projecte de l'església parroquial de Sant Josep Oriol (1915-1931) al bell mig de l'Esquerra de l'Eixample barceloní.

La nova arquitectura religiosa

El 1928, l'arquitecte noucentista Francesc Folguera va dedicar un article a l'«arquitectura moderna» (religiosa) dins l'*Anuari dels Amics de l'Art Litúrgic*, on demostra estar al dia de la nova arquitectura religiosa europea que s'obria pas de la mà d'arquitectes com, entre altres, Auguste Perret, dom Paul Bellot i Karl Mosser. La seva posició va ser del tot ambigua: per una banda, valorava les noves aportacions de l'arquitectura religiosa contemporània i la incorporació de noves tècniques i materials, però, per l'altra, considerava excessiva «l'absoluta supressió de tota forma que no sigui estrictament constructiva». Com respongueren els arquitectes diocesans formats dins el noucentisme a aquests nous reptes? Vegem els exemples de Josep Danés (1891-1955), arquitecte diocesà del bisbat d'Urgell, durant el període 1927-1955, i d'Isidre Puig Boada (1890-1987), arquitecte del mateix bisbat, des del 1956 fins al 1968. Josep Danés va projectar per al bisbat d'Urgell temples que s'inspiraven en el romànic sense ser-ho, com el temple parroquial de Sant Serní de Cabó (1951), bellament integrat en el paisatge calcari de la vall de Cabó, o l'església parroquial de Ribes de Freser (1940-1945). En aquest darrer cas Danés va resoldre el repte amb un exercici complex i innovador, renunciant al principi de la simetria, tant a l'interior com a l'exterior del nou temple. En efecte, reconstruí els tres absis romànics (les úniques restes que havien quedat dempeus,

juntament amb el campanar, arran de les destruccions de guerra), que passaren a ser tres capelles laterals d'una gran nau resolta amb arcs parabòlics (de clares ressonàncies gaudinianes); per a la coberta del temple utilitzà la pissarra alhora que hi construïa sengles mansardes que li donen un aire alpí i centreeuropeu. Completà tot el conjunt una reforma urbana que suposà obrir una nova perspectiva sobre els absis romànics reconstruïts. Segons paraules de Danés, en el nou temple de Ribes «ninguna preocupació de estilo ha sido tomada en cuenta, realizándose la obra a base de medios y conocimientos que la técnica en el presente proporciona». A través de la biblioteca professional de Josep Danés sabem que estava al dia de la nova arquitectura religiosa que s'estava obrint pas a Europa, com palesa la presència del llibre de Maurice Brillant *L'art chrétien en France au XXe siècle, ses tendances nouvelles* o de la col·lecció gairebé completa de la revista belga *L'Artisan Liturgique* (1927-1940).

De l'actuació d'Isidre Puig Boada al bisbat d'Urgell són molt notables un conjunt de temples d'inequívoc regust gaudinià (no endebades Puig Boada va ser un dels arquitectes continuadors de la Sagrada Família). En efecte, en els temples de Sant Joan de l'Erm (1959), Sant Pere de Pujalt (1959), Santa Maria de Tèrmens (1963), Santa Maria de Montargull (1964), Sagrat Cor de Balaguer (1964), Santa Maria d'Artesa de Segre (1966) i Santa Maria de la Guàrdia de Tornabous (1967), utilitza profusament solucions gaudinianes, com són els arcs parabòlics, les columnes corbades o les voltes seccionades amb plans distintes. En paraules del mateix arquitecte, en aquests temples havia cercat «la senzillesa en la línia, l'harmonia dels volums interiors, el joc de llum de les voltes i l'acurament en els detalls». Tant les esglésies de Danés com les de Puig Boada, podem concloure, són un bon exemple de la modernitat moderada practicada pels noucentistes, així com de la seva admiració per Gaudí com a renovador de l'art litúrgic. ■

Bibliografia

Santi BARJAU, «Retrat de Sagnier», en Antonio SAGNIER (ed.), *Sagnier, arquitecte. Barcelona, 1858-1931*, Barcelona: 2007.
Isidre PUIG BOADA, *Set noves esglésies al Bisbat d'Urgell*, Barcelona: La Gaya Ciència, 1982.

Isabel ORDIERES, *La historia de la restauración monumental en España (1835-1936)*, Madrid: Ministerio de Cultura, 1995.

Joaquim M. PUIGVERT, *Josep Danés i Torras. Noucentisme i regionalisme arquitectònics*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.